

«تأثیر رزق حلال در زندگی انسان از دیدگاه اسلام»

کبری کمالی^۱

چکیده

رزق حلال، یکی از اصول اساسی انسان‌ها، بر پایه‌های آموزه‌های اسلامی است؛ زیرا رزق حلال، تأثیر عمیقی بر سلامت جسمی و روانی انسان‌ها دارد و باعث کاهش ناهنجاری‌ها در جامعه می‌شود. بنابراین پژوهش حاضر، به دنبال پاسخ‌گویی به این مسئله است که «تأثیر رزق حلال در زندگی انسان از دیدگاه اسلام»، چیست؟ برای پاسخ‌گویی به این مسئله، از روش توصیفی استفاده شده است. این پژوهش، از نوع بنیادی است و شیوه گردآوری اطلاعات، به صورت کتابخانه‌ای است. هدف از این مقاله، بیان «تأثیر رزق حلال بر زندگی انسان، از دیدگاه اسلام» است که این آثار شامل دو دسته فردی و اجتماعی است. آثار فردی شامل استجابت دعا، تقویت ایمان و دین‌داری، عدم پیروی از وسوسه‌های شیطان، رسیدن به شادی و آرامش، توفیق عمل نیکو، سلامت روان و جسم است و آثار اجتماعی، شامل اصلاح روابط و اخلاق اجتماعی، کاهش بزهکاری اجتماعی، مبارزه با فقر، بهره‌مندی از فرزند صالح و کاهش هزینه‌های زندگی است.

کلیدواژه: آثار فردی رزق، آثار اجتماعی رزق، رزق حلال.

۱. طلبه سطح دو، مدرسه علمیه حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها)، اصفهان، پاییز ۱۴۰۳.

kobra kamali @gmail.com

مقدمه

بدون تردید، رزق حلال یکی از اصول اساسی و بنیادین در زندگی انسان‌ها بر پایه آموزه‌های اسلامی است که به برکت، آرامش و سعادت در زندگی می‌انجامد؛ اما متأسفانه در دنیای امروز، برخی افراد به‌خاطر فشارهای اقتصادی یا پیروی از تناسبات اجتماعی، از راه‌های غیر مجاز و نامشروع برای تأمین معیشت خود استفاده می‌کنند که این امر به عدم آرامش روحی و معنوی آن‌ها منجر می‌شود.

از همین رو، تحقیق حاضر، درصدد پاسخ به این سؤال محوری است که «تأثیرات رزق حلال بر زندگی انسان، از دیدگاه اسلام» چیست؟

سؤالات فرعی این مقاله عبارت است: «آثار فردی رزق حلال، بر زندگی انسان از دیدگاه اسلام، چیست؟»، «آثار اجتماعی رزق حلال، بر زندگی انسان از دیدگاه اسلام، چیست؟».

از این رو، در این تحقیق به شیوه توصیفی با مراجعه به منابع کتابخانه‌ای به بررسی و تبیین تأثیر رزق حلال، در زندگی فردی و اجتماعی انسان از دیدگاه اسلام پرداخته می‌شود.

اهمیت این موضوع در این است که رزق حلال تأثیر عمیقی بر سلامت فردی و روانی انسان دارد. همچنین به ایجاد یک ساختار اجتماعی سالم و پویا نیز کمک می‌کند.

کسب روزی از راه حلال به فرد احساس عزت‌نفس، رضایت و آرامش روحی می‌دهد و موجب می‌شود که او به جامعه خدمت کند و به نوعی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی خود را تقویت نماید از این رو، توجه به تأثیرات رزق حلال در زندگی انسان ضروری است؛ زیرا این اصول اسلامی می‌توانند به تقویت روابط اجتماعی، کاهش ناهنجاری‌ها و افزایش همبستگی میان افراد جامعه کمک کنند و درنهایت به رشد و شکوفایی مجموعه انسانی بیانجامند.

در این موضوع، کم و بیش، پژوهش‌ها و تحقیقاتی انجام شده است که اختصاراً به چند مورد از آن اشاره می‌شود:

مقاله «نقش رزق حلال در سلامت معنوی انسان از دیدگاه آیات و روایات» از «عیسی عیسی‌زاده، نیک‌زاد عیسی‌زاده»، در «ویژه‌نامه علوم انسانی سلامت، ۱۳۹۸ هـ ش» که به اقسام رزق در قرآن و اهمیت تغذیه و ارزش رزق حلال و آثار آن پرداخته است.

همچنین در پایان‌نامه «بررسی اهمیت رزق و روزی از دیدگاه قرآن و حدیث»، از «عاطفه دژپسند بنه ساعت یک»، در «دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی: دانشکده علوم انسانی، ۱۳۹۳ هـ ش»، به اهمیت رزق حلال و نیز درمورد حکمت تفاوت روزی انسان‌ها و عوامل گشایش و تنگی روزی انسان پرداخته است.

همچنین در مقاله «بررسی ابعاد رزق و اثر متقابل اعمال و رزق در آیات و روایات»، از «اسلام درباب و ذبیح الله صادق زاده»، در «سومین کنفرانس بین‌المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی، ۱۳۹۷ هـ ش» به بررسی رزق و ابعاد آن و اثر متقابل اعمال و رزق پرداخته شده است.

مقاله «تأثیر تغذیه حلال بر اخلاق از دیدگاه قرآن»، از «زینب محمودیان»، در «همایش ملی سلامت از دیدگاه قرآن کریم، ۱۳۹۵ هـ ش»، به بیان غذاهای حلال و تغذیه پاک و تقوای الهی و این‌که با توجه به آیات قرآن به بررسی نقش روزی حلال بر اخلاق انسان‌ها پرداخته شده است.

مقالات زیادی در رابطه با رزق حلال نوشته شده است که از میان آن‌ها مقاله «نقش رزق حلال در استحکام نهاد خانواده در سیره و سخن امام رضا -علیه‌السلام-»، «فصلنامه فرهنگ رضوی، ۱۳۹۲ هـ ش» نزدیک به موضوع مورد بحث است.

در این مقاله درباره مفهوم روزی حلال و ماهیت خانواده در سخن امام رضا -علیه‌السلام- و استحکام نهاد خانواده در سخن و سیره امام رضا -علیه‌السلام- و ارتباط روزی حلال با استحکام خانواده صحبت شده است.

در هیچکدام از این تحقیقات، به تأثیر رزق حلال در زندگی فردی و اجتماعی نپرداخته‌اند که در این مقاله به «تأثیر رزق حلال در زندگی انسان در دو بعد فردی و اجتماعی از دیدگاه اسلام»، پرداخت می‌شود.

مفهوم‌شناسی

پیش از آغاز بحث، لازم است به بررسی مفاهیم اصلی و پرکاربرد که در این مقاله مورد استفاده قرار گرفته، پرداخته شود.

«رزق»، که جمع آن ارزاق است به معنی معاش، وسیله معیشت، احسان یا رحمت الهی، روزی رسیدن^۱، روزی دادن و بخشیدن^۲ و روزی یافتن است.^۳

در کتاب «العین» آمده است:

«رزق: رزق الله العباد رزقاً اعتمدوا علیه، و هو الاسم أخرج علي المصدر و قيل: رزق»^۴

در «لسان العرب» آمده است: روزی دهنده و روزی دهنده در صفت خدای متعال است زیرا او به همه خلقت، روزی می‌دهد و اوست که رزق را آفرید و به موجودات روزی داد و به آنها تحویل داده و در میان سازه‌های غلو فعال است و رزق معلوم و رزق بر دو قسم است: ظاهر بر بدن‌ها مانند رزق و پنهان بر دل‌ها و جان‌ها مانند علم و دانش.^۵

راغب می‌گوید: رزق، گاهی به عطاء دائمی اطلاق می‌شود خواه دنیوی باشد یا اخروی و گاهی به نصیب و بهره و گاهی به غذائی که وارد جوف می‌شود گویند. «شاه، رزق لشکر را داد» و «دانش روزی من شده».

طبرسی ذیل آیه سه بقره، رزق را عطای دائمی گفته و گوید آن نقیض حرمان است. صحاح، آنرا عطا و آنچه از آن نفع برده می‌شود معنی کرده و گوید و گاهی به باران، رزق اطلاق می‌شود. خلاصه، آن که رزق عطائی است که از آن منتفع می‌شوند خواه طعام باشد یا علم و یا غیر آن.^۶

در اصطلاح، به هر چیزی که مایه دوام حیات مخلوقات زنده است، «رزق» گویند. در واقع، رزق موهبت و بخششی است از ناحیه خدای متعال به بندگان، بدون اینکه استحقاق آن را داشته باشند.^۷

۱. آذرنوش، فرهنگ معاصر عربی-فارسی، ج ۱، ص ۲۳۳.

۲. متقی (ابن حسام)، کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال ج ۱، ص ۶۷۴.

۳. مهیار، فرهنگ ابجدی، ج ۱، ص ۴۲۹.

۴. فراهیدی، العین، ج ۵، ص ۸۹.

۵. «رزق: الرازق و الرزاق؛ فی صفة الله تعالى لأنه يرزق المخلوق أجمعين، و هو الذي خلق الأرزاق و أعطي المخلوق أرزاقها و أوصّلها إليهم، و فعّال من أبنية المبالغة. و الرزق؛ معروف. و الأرزاق نوعان: ظاهرة للأبدان كالأقوات، و باطنة للقلوب و النفوس كالمعارف و العلوم»؛ ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۰، ص ۱۱۵.

۶. قرشی، قاموس قرآن، ج ۳، ص ۸۲.

۷. طباطبایی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۵، ص ۱۸۰.

«حلال»، ضد حرام است^۱ و خارج از حرام است.^۲ قانونی، قابل قبول و چیزی است که بهره‌مندی از آن مجاز است.^۳

حلال در اصطلاح، به هر قول و فعلی گفته می‌شود که از سوی شارع، حرمت یا وجوبی درباره آن نرسیده باشد.^۴

همه موجودات هستی، برای ادامه حیات، نیازمند تأمین مایحتاج خود می‌باشند که از آن، به «رزق»، تعبیر شده‌است. رزق حلال، یکی از موضوعات مهم قرآنی و اسلام و از ضروری‌ترین ارکان زندگی محسوب می‌شود.^۵

در این مقاله، به تأثیر رزق حلال در زندگی انسان از بعد فردی که شامل استجابات دعا، تقویت ایمان و دین‌داری، عدم پیروی از وسوسه‌های شیطان، رسیدن به شادی و آرامش، توفیق عمل نیکو، سلامت روان و جسم و از بعد اجتماعی شامل اصلاح روابط و اخلاق اجتماعی، کاهش بزهکاری اجتماعی، مبارزه با فقر، بهره‌مندی از فرزند صالح و کاهش هزینه‌های زندگی، پرداخته می‌شود.

الف. آثار فردی رزق حلال در زندگی انسان از دیدگاه اسلام

با توجه به این‌که هر عملی اثری دارد که از نفس فرد شروع شده، سپس در ارتباط با عوامل بیرونی منعکس می‌شود.^۶

در ذیل به مؤلفه‌های فردی رزق، از جمله استجابات دعا، تقویت ایمان و دین‌داری، عدم پیروی از وسوسه‌های شیطان، رسیدن به شادی و آرامش، توفیق عمل نیکو و سلامت روان و جسم پرداخته می‌شود:

۱. ابن‌منظور، لسان‌العرب، ج ۱، ص ۲۸۵؛ همان، ج ۱۱، ص ۱۶۶.

۲. معلوف، المنجد فی اللغة العربیة المعاصرة، ج ۱، ص ۱۴۷.

۳. آذرنوش، فرهنگ معاصر عربی-فارسی، ج ۱، ص ۱۳۷.

۴. ابوحیب، القاموس الفقہی، ص ۹۹؛ مصطفوی، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۲، ص ۲۷۲.

۵. سهرابی، رزق و رزاقیت، ص ۱۹.

۶. دهقانی، هادوی، «آثار تربیتی رزق حلال با تأکید بر آیات و روایات»، ص ۶؛ <http://www.hawzah.net>

نتیجه‌گیری

طبق مطالعات صورت گرفته در این مقاله، رزق حلال، از مهمترین مؤلفه‌هاست که بسیاری از رذائل و فضائل به وجود آن بستگی دارد و می‌تواند نقش مهمی، در سعادت یا شقاوت انسان ایفاکند.

مقاله حاضر، به تأثیرات رزق حلال در زندگی انسان از دیدگاه اسلام در دو بعد فردی و اجتماعی پرداخته است که در بعد فردی، به مواردی چون استجابت دعا، ایمان و دینداری، عدم پیروی از وسوسه‌های شیطان، رسیدن به شادی و آرامش، توفیق عمل نیکو و سلامت روان و جسم پرداخته است.

یکی از شرایط استجابت دعا، استفاده از رزق پاک و حلال است؛ زیرا سلامت معنوی انسان را تأمین می‌کند. همچنین رزق و روزی حلال، بسیار در میزان دینداری تأثیر دارد؛ چون باعث رشد روح می‌شود. رزق حلال، نیرویی به انسان می‌بخشد تا با توجه به آن بتواند وظایف خود را انجام دهد و از وسوسه‌های شیطان دور شود و قلبی سرشار از آرامش و شادی داشته باشد.

از دیگر آثار رزق در بعد فردی، توفیق عمل نیکو است. رزق حلال، با انجام عمل صالح رابطه تنگاتنگی دارد. اگر غذا حلال نباشد، با ایجاد کینه و دشمنی، یاد خدا را، از یاد انسان می‌برد و باعث سلب توفیق عمل نیکو می‌شود.

از دیگر تأثیرات مهم رزق حلال، تأثیری است که بر روی جسم و روان انسان می‌گذارد. جسم و روح، دو چیز جدایی ناپذیرند و لذا آن چیزی که جسم مصرف می‌کند، در روح تأثیر می‌گذارد.

در بعد اجتماعی، رزق حلال با تأثیری که بر روی بدن انسان می‌گذارد، او را به عملی در خور خود وا می‌دارد. بنابر این کسی که بر خوردن رزق حلال مداومت داشته باشد، از بسیاری از رذایل اخلاقی به دور است و رزق حلال، حمایت الهی، اصلاح روابط و اخلاق اجتماعی و همچنین کاهش بزهکاری در جامعه را، در پی دارد.

می‌توان گفت: رزق حلال با توجه به برکتی که در زندگی ایجاد می‌کند، می‌تواند، عاملی برای فقر زدایی نیز باشد. عدم برکت در زندگی انسان، باعث حرص و ولع بیشتر برای کسب روزی است؛ لذا برای به دست آوردن روزی بیشتر، دست به هر کاری می‌زند و نه تنها باعث انحراف خود؛ بلکه

جامعه را نیز دچار انواع خلاف و بزهکاری نیز می‌کند. کسی که عادت به رزق حلال داشته باشد، بسیاری از هزینه‌های زندگی او کاهش می‌یابد؛ زیرا در زندگی قناعت پیشه می‌کند.

یکی از وظایف مهم والدین، تربیت صحیح فرزند است که رزق حلال، تأثیر بسیار زیادی در تولید نسل توحیدی ایفا می‌کند. رزق حلال آثار زیادی دارد؛ ولی در این مقاله، مؤلف سعی در بیان مهم‌ترین آثار آن، داشته است.

فهرست منابع

* قرآن کریم ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای.

منابع فارسی:

- ۱- آذرنوش، آذرتاش، فرهنگ معاصر عربی. فارسی، تهران: نی، ۱۳۹۷ هـ ش.
- ۲- سهرابی، زهرا، رزق و رزاقیت، قم: مرکز نشر هاجر (وابسته به مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران) چاپ اول، ۱۳۹۶ هـ ش.
- ۳- طباطبائی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه محمدباقر موسوی همدانی، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴ هـ ش.
- ۴- فرحزاد، حبیب الله، آرامش زندگی در پرتو تقوا، قم: طوبای محبت، ۱۳۹۵ هـ ش.
- ۵- قرشی بنائی، علی‌اکبر، قاموس قرآن، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۰۷ هـ ش.
- ۶- قضاعی، محمد، شرح فارسی شهاب الاخبار، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۱ هـ ش.
- ۷- مفید، محمد، الامالی، بی‌جا: آدینه سبز، ۱۳۹۴ هـ ش.
- ۸- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴ هـ ش.
- ۹- مهیار، رضا، فرهنگ ابجدی، تهران: اسلامی، ۱۳۷۶ هـ ش.
- ۱۰- نمازی شاهرودی، علی، مستدرک سفینه البحار، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۹۵ هـ ش.

۱۱- نوری طبرسی، حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، بی‌جا: آل‌البیت، ۱۳۶۹ هـ ش.

منابع عربی:

- ۱۲- ابن‌منظور، محمد بن مکرم، لسان‌العرب، بیروت: دار صادر، ۱۴۱۴ هـ ق.
- ۱۳- ابوحبیب، سعدی، القاموس الفقہی، دمشق: دار الفکر، ۱۴۰۸ هـ ق.
- ۱۴- طوسی، محمد، الامالی، قم: نشر هادی، ۱۳۸۶ هـ ش.
- ۱۵- عاملی، محمد، وسائل‌الشیعه، تهران: کتابچی، ۱۳۸۶ هـ ش.
- ۱۶- عروسی حویزی، عبدعلی، نور الثقلین، قم: اسماعیلیان، ۱۴۱۵ هـ ق.
- ۱۷- عطاردی، عزیز الله، مسند الامام الرضا - علیه‌السلام -، بیروت: دار الصفوة، ۱۴۱۳ هـ ق.
- ۱۸- فتال نیشابوری، محمد، فرجی، مجتبی، مجیدی، غلامحسین، «روضة الواعظین»، بی‌جا: دلیل ما، ۱۳۸۱ هـ ش.
- ۱۹- فراهیدی، احمد، العین، قم: هجرت، ۱۴۱۰ هـ ق.
- ۲۰- قمی، عباس، الهی خراسانی، علی‌اکبر، سفینه البحار و مدینه الحکم و الآثار، مشهد: بنیاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی، ۱۳۹۶ هـ ش.
- ۲۱- کلینی محمد بن یعقوب، الکافی، بیروت: در التالیف المطبوعات، ۱۴۱۱ هـ ق.
- ۲۲- متقی (ابن حسام)، علی، کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال، بیروت: مؤسسه الرساله، ۱۴۰۹ هـ ش.
- ۲۳- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، بیروت: دار الاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ هـ ق.

۲۴- محمدی ری‌شهری، محمد، **میزان الحکمه**، قم: دار الحديث، ۱۳۸۶ هـ ش.

۲۵- مصطفوی، حسن، **التحقیق فی کلمات القرآن الکریم**، تهران: بنگاه نشر و ترجمه، ۱۳۶۰ هـ ش.

۲۶- معلوف، لوئیس، **المنجد فی اللغة العربیه المعاصره**، بی‌جا: استقلال، ۱۳۸۶ هـ ش.

۲۷- الهامی‌نیا و همکاران، علی اصغر، **اخلاق اقتصادی**، بی‌جا: زمزم هدایت، بی‌تا.

مقالات:

۲۸- دهقانی، روشن، هادوی، اصغر، «آثار تربیتی رزق حلال با تأکید بر آیات و روایات»،

پژوهشنامه معارف قرانی، بهار ۱۳۹۵، دوره ۷، شماره ۲۴، ص ۱۰۳-۸۳.

۲۹- رحیمی، مرتضی، «نقش رزق حلال در استحکام خانواده در سیره و سخن امام رضا -

علیه‌السلام-»، فرهنگ رضوی، ۱۳۹۲ هـ ش، ص ۱۲۸، شماره ۲، ص ۱۵۴-۱۲۵.

۳۰- عیسی‌زاده، عیسی، عیسی‌زاده، نیک‌زاد، «نقش رزق حلال در سلامت معنوی انسان از

دیدگاه آیات و روایات»، ویژه‌نامه علوم انسانی سلامت، ۱۳۹۸ هـ ش، دوره ۲۸، شماره ۱،

ص ۱-۱۲.

سایت‌ها:

31- <http://www.pajuhesh.irc.ir>

32- <https://ensani.ir>

33- <https://www.tebvatazkiye.ir>